

Stanisław Kowalski

Prace Badawcze Katedry Socjologii UAM w Poznaniu

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 13/2, 140-142

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

UNIwersytecki OŚRODEK SOCJOLOGICZNY W KRAKOWIE*

Socjologię reprezentują na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie dwie katedry: Katedra Etnografii Ogólnej i Socjologii, od r. 1935 pod kierunkiem prof. dr Kazimierza Dobrowolskiego, oraz Katedra Socjologii i Demografii pod kierunkiem prof. dr Pawła Rybickiego, utworzona w r. 1957. Obie katedry skupiają 3 samodzielnych i 6 pomocniczych pracowników naukowych, nadto grono współpracowników (doktorów i magistrów), rekrutujących się z absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Prace badawcze Katedry Etnografii Ogólnej i Socjologii UJ nawiązują w pewnym stopniu do tematyki przedwojennej. Przedmiotem ich jest tak rekonstrukcja minionych procesów społeczno-kulturowych, jak gruntowne odtworzenie aktualnej rzeczywistości. Tematyka badawcza spotyka się w dużej mierze na pograniczu etnografii i socjologii, obejmując głównie dwa podstawowe procesy: 1) przeobrażenia społeczno-kulturowe wsi, 2) kształtowanie się klasy robotniczej i jej kultury poprzez dopływ ludności wiejskiej do miast i ośrodków przemysłowych. Wychodząc od poznania tradycyjnej kultury chłopskiej ze schyłku okresu feudalnego, przedmiotem badań są narastające przemiany społeczne i kulturowe wsi, ze szczególnym uwzględnieniem skutków impaktu kapitalizmu, a następnie ustroju socjalistycznego na wieś. Z kolei przedmiotem badań jest proces odrywania się ludności chłopskiej od wsi, przenoszenia się do miast i ośrodków przemysłowych i kształtowania się z tej ludności nowych kategorii społecznych: 1) kategorii stojącej na pograniczu chłopów i robotników, której przedstawiciele dojeżdżają względnie dochodzą do pracy; 2) klasy robotniczej, wreszcie 3) inteligencji pochodzenia chłopskiego i robotniczego. W powiązaniu z tą problematyką baczną uwagę poświęca się socjologii pracy.

Działalność Katedry Socjologii i Demografii UJ zmierza w trzech kierunkach: historia myśli społecznej, socjologia miasta oraz zagadnienia demograficzne i socjologiczne, związane z procesami migracji ludności. W ramach pierwszego kierunku specjalizacji wymienić należy badania prof. P. Rybickiego nad wpływem *Polityki* Arystotelesa na nowożytną teorię społeczną. Wśród prac z zakresu socjologii miasta podjęto dwa badania. Jedno z nich, to badania strefy podmiejskiej Krakowa w jej aspektach przestrzennych, gospodarczych, demograficznych i socjologicznych. Drugie badanie ma za przedmiot procesy przystosowania ludności miejscowej i napływowej w Nowej Hucie do warunków życia miejskiego. Uwzględniana jest przy tym w szerokim zakresie tematyka ruchów ludnościowych, będąca przedmiotem zainteresowań Katedry i na innych płaszczyznach.

Równoległe z pracami badawczymi obie Katedry pełnią funkcje dydaktyczne, obsługując kierunek socjologii na Wydziale Filozoficzno-Historycznym UJ. Cechą szczególną obecnych studiów socjologicznych na UJ jest dobór kandydatów, rekrutujących się przeważnie spośród osób, które mają już ukończony inny kierunek studiów. W grę wchodzi głównie magistrzy prawa, ekonomii, filozofii, etnografii, historii, geografii społeczno-gospodarczej, filologii polskiej i in.

W. K. i J. K.

PRACE BADAWCZE KATEDRY SOCJOLOGII UAM W POZNANIU

W związku z wznowieniem na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w marcu 1958 r. Katedry Socjologii (przemianowanie Katedry Historii Myśli Społecznej na Katedrę Socjologii) rozszerzył się zakres prac badawczych zespołu pracowników zatrudnionych

* Wyciąg z obszerniejszego sprawozdania opracowanego przez mgr Wł. Kwaśniewicza i mgr J. Kmiecika, które ukáže się w następnym tomie „Przeglądu Socjologicznego”.

w Katedrze. Nadto rozmaite instytucje pozauniwersyteckie przejawiają coraz żywsze zainteresowanie socjologią i nawiązują z Katedrą kontakty w sprawie współpracy badawczej. Wysuwane propozycje przekraczają jednak możliwości ich realizacji ze względu na szczupłość fachowej kadry, jak również ze względu na to, że przeważnie projektodawcy oczekują od socjologów szybkiego rozwiązywania aktualnych zagadnień praktycznych.

Z prac prowadzonych dawniej przez Katedrę Historii Myśli Społecznej Katedra Socjologii kontynuuje badania historyczne nad Wielkopolską (W. Markiewicz) oraz badania historyczno-terenowe nad procesami społecznymi w miastach przemysłowych na Ziemiach Zachodnich i w Poznaniu (J. Ziółkowski, W. Markiewicz, Z. Żechowski).

Wynikiem dotychczasowych prac historycznych nad Wielkopolską są dwie rozprawy W. Markiewicza: *Społeczne i polityczne przesłanki powstania wielkopolskiego* (drukowana w pracy zbiorowej pod redakcją K. Piwarskiego *Powstanie wielkopolskie 1918—1919*, Poznań 1958) oraz *Przemiany na wsi wielkopolskiej w Polsce Ludowej* (przygotowana do druku w pracy zbiorowej pod redakcją W. Rusińskiego *Dzieje wsi wielkopolskiej*).

Do prac nad procesami społecznymi w miastach przemysłowych należą przede wszystkim badania historyczno-terenowe J. Ziółkowskiego nad Górnośląskim Okręgiem Przemysłowym, przede wszystkim nad rozwojem i funkcją społeczną miast Katowic i Sosnowca, oraz nad rozwojem i osiągnięciami gospodarczymi miasta Poznania i nad funkcją społeczno-gospodarczą Międzynarodowych Targów Poznańskich. Na szczególną uwagę zasługują tu dwie monografie J. Ziółkowskiego: *Rozwój demograficzny i przestrzenny Stalinogrodu na tle warunków społeczno-gospodarczych*, „Przegląd Zachodni,” 1955, nr 9/19, oraz *Sosnowiec — drogi i czynniki rozwoju miasta przemysłowego* (w druku), jak również kilka artykułów o rozwoju i osiągnięciach gospodarczych miasta Poznania oraz o historii i funkcji społecznej Międzynarodowych Targów Poznańskich, drukowanych w „Przeglądzie Zachodnim” w latach 1953—1956. Do tej grupy prac należą próby analizy społeczno-gospodarczych podstaw wypadków poznańskich z roku 1956 (Z. Żechowski, *Z ekonomicznych źródeł sytuacji strajkowej w zakładach im. H. Cegielskiego wiosną 1956 r.*, „Kronika Miasta Poznania”, 1957, nr 3—4). Do prac zajmujących się stosunkami w przemyśle należą też badania terenowe W. Markiewicza nad przemianami świadomości górników-repatriantów z Francji, choć charakterem swoim wychodzą one daleko poza problematykę ekonomiczną (patrz komunikat W. Markiewicza w niniejszym tomie).

W ostatnim roku Katedra zapoczątkowała i obecnie rozwija badania z zakresu socjologii wychowania i socjologii przestępstwa. Niektóre z badań w tych dziedzinach prowadzi łącznie z Katedrą Psychologii UAM. Badania nad wpływem środowiska rodzinnego dzieci i społecznej struktury klasy szkolnej na procesy rozwoju dzieci w warunkach pracy szkolnej prowadzone od kilku lat przez Katedrę Psychologii, a ostatnio przez obie katedry w zespole pracowników naukowych i nauczycieli (wstępna publikacja zbiorowa pod redakcją S. Kowalskiego w druku), rozszerzono na badania środowiska społecznego szkoły, prowadzone w kilku typowo różnych środowiskach szkolnych miasta Poznania (śródmiejskim, podmiejskim, robotniczym, inteligentnym). Badania te nastawione na opracowanie zagadnienia zależności problematyki wychowawczej szkoły od struktury jej środowiska społecznego (S. Kowalski) idą w parze z gromadzeniem materiałów do pracy o przestępczości młodzieży, przygotowywanej przez B. Maroszka (wyniki wstępnych badań statystycznych B. Maroszek opublikował w artykule pt. *Przestępczość nieletnich i dorosłych na terenie Poznania w 1957 roku*, „Kronika Miasta Poznania”, 1958, nr 3). W drodze współpracy z Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Gdańsku zapoczątkowano w tym zakresie badania porównawcze w Poznaniu i Gdańsku.

W osobnym zespole nauczycieli podjęto badania nad zmianami wzoru wychowawczego w rozmaitych społeczno-gospodarczych warunkach wsi.

Stanisław Kowalski

Z DZIAŁALNOŚCI WROCŁAWSKIEGO OŚRODKA SOCJOLOGICZNEGO

Katedra Socjologii na Uniwersytecie Wrocławskim istnieje od października 1957 r. i jest kontynuacją Zakładu Socjologii z lat 1946-1952, którego działalnością wówczas kierował prof. dr Paweł Rybicki, asystentami byli: dr Irena Turnau i mgr Bolesław Garyga (w ostatnim roku istnienia Zakładu).

W wyniku dydaktycznej działalności Zakładu Socjologii w tym okresie jedenaście osób ukończyło studia socjologiczne uzyskując tytuły magistrów.

Kiedy w 1957 r. ponownie powołano do życia socjologię na Uniwersytecie Wrocławskim, zorganizowaniem Katedry Socjologii zajął się doc. dr Stefan Golachowski, kierownik Katedry Geografii Ekonomicznej na Uniwersytecie we Wrocławiu. Mgr Bolesław Garyga wrócił do socjologii z Zakładu Etnografii Ogólnej. Drugim pracownikiem naukowym Katedry jest mgr Czesław Buczek.

Wkrótce też po utworzeniu Katedry uruchomiono nieobowiązkowe seminarium socjograficzne kierowane przez doc. dr S. Golachowskiego dla studentów wyższych lat i absolwentów wydziałów humanistycznych. Tematyka seminarium wiąże się ściśle z badaniami terenowymi, w których większość uczestników seminarium bierze udział. W roku akademickim 1958/59 prowadzone są ponadto osobne zajęcia z zakresu socjologii przemysłu dla osób biorących udział w badaniach socjologicznych w zakładach pracy.

Jest rzeczą oczywistą, że socjologowie wrocławscy zajmują się problematyką socjologiczną Ziemi Zachodnich. Podkreślić jednak należy, że problematyka ta wysuwa się na czoło innych problemów socjologicznych w kraju. W badaniach nad Śląskiem Katedra współpracuje z Instytutem Śląskim w Opolu. Sekcję Socjograficzną tego Instytutu zorganizował doc. dr S. Golachowski, ostatnio zaś objął kierownictwo naukowe tej Sekcji prof. dr J. Chałasiński.

Instytut Śląski, wznawiając po kilkuletniej przerwie badania socjograficzne wraz z Zakładem Socjologii i Historii Kultury PAN w Warszawie, w listopadzie 1957 roku zorganizował w Opolu konferencję, w której wzięli udział przedstawiciele wszystkich placówek naukowych zajmujących się badaniami socjograficznymi, etnograficznymi i demograficznymi na Śląsku. Konferencja miała na celu przedyskutowanie planu badań socjograficznych.

Realizacja planu badawczego Sekcji Socjograficznej Instytutu przypadła głównie w udziale socjologom wrocławskim i pracownikom Zakładu Socjologii i Historii Kultury PAN w Warszawie i Łodzi.

Wymieniając tylko badania prowadzone przez socjologów wrocławskich należy zwrócić uwagę przede wszystkim na prace wykonywane pod bezpośrednim kierownictwem doc. dr S. Golachowskiego, który przy pomocy mgr B. Mejbaum i mgr Z. Wójcickiej opracował rozmieszczenie polskiej ludności rodzimej na Śląsku Opolskim w latach 1910—1957. Zagadnienie to zostało przedstawione statystycznie i kartograficznie.

Pod kierownictwem doc. dr S. Golachowskiego prowadzone są badania demograficzne. Ukończone zostały pierwsze prace z tego zakresu: